

Мұқағали Мақатаев Барлығы өнер туралы

Мұқағали Мақатаев 1931 жылы 9 ақпанда Алматы облысы, Нарынқол ауданы, Қарасаз ауылында, Хан Тәңірі тауының етегінде дүниеге келген. Ол өз шығармаларында туған жерлерін бірнеше рет шырқады, бұл оның айналасындағы әлем, табиғат оның санасында жасауға деген ықыласты тудырды. Туған кезде баланың ата-анасы оны Мұхаметқали деп атаған, бірақ кейінірек анасы баласын Мұқағали деп атаған. Баланың ата-анасына пайғамбардың аты болу бала үшін тым үлкен жауапкершілік сияқты көрінді.

Мақатаевтар отбасында Мұқағали тұңғышы болған. Олар ұлына үлкен үміт артты, сондықтан оны еңбекке деген сүйіспеншілікпен және адалдық пен әділеттілік ең бастысы екенін түсінумен тәрбиеледі. Аштық пен сталиндік қуғын-сүргінге қарамастан, өмірдің алғашқы он жылы баланың өміріндегі ең бақытты болды.

Баланың және миллиондаған басқа балалардың да бақытты балалық шағын соғыс тоқтатты. Әкесі үйден мәңгіге кетіп, өсіп келе жатқан 10 жасар ұлына, оның есейетін уақыты келді отбасына қамқорлық жасау керек екенін айтты.

*Родина-одна,
Она-родная мать.
Ее нельзя купить.
Ее нельзя продать.
В ней жить и умирать.
И снова воскресать.
О, если б это
Все могли понять.*

«Родина моя»

Бұл балалар өздерінің нәзік иықтарына ауыр жүктеме алды. Қалаларда олар ересектермен қатар зауыттық станоктардың жанында тұрды, зауыттарда жұмыс істеді, киім-кешек тігіп, аяқ киім және майданға қажетті басқа да заттар жасады, ал ауылдарда бұл ұлдар мен қыздар сабақтан кейін жер жырттып, егін жинап, мал бағып жүрді.

Біздер - жетімдерміз!
Жетімдерміз!

Жетім болып жүріп-ақ жетілгеміз:
Дөңгелек жердің шарын допша қуып,
Мазасын тіршіліктің кетіргеміз.
Тіршілікте біреуін.біреу күндер,
Бізге жат - өлі кімдер,
Тірі кімдер...
Жиылып, Жер шарының жетімдері,
Алдында Ақиқаттың бірігіңдер!

М. Мақатаев **Моцарт. "Жан азасы"** поэмасынан үзінді

Кеңес халқы үшін қиын жылдары Мұқағали әдебиетпен әуестеніп кетті.Соғыс кезінде ол орыс тілін өз бетінше үйренді, ал бос уақытында қазақ әдебиетінің классиктерін оқыды, Пушкиннің, Есениннің және Блоктың жұмыстарын жатқа білді. Жазушы-ақындар тудырған әсем әлемге батып бара жатып, айналасындағы шындықты ұмытып, тоңып, аштықты сезінгендей болды.

Мұқағали алғаш рет он жеті жасында қолына қалам алды. Осы тұста ақынның «Советтік шекара» газетінің бетінде басылған алғашқы өлеңі жарық көрді. 1948 жылы Мұқағали Нарынқол мектеп-интернатын үздік бітіріп, бірнеше рет ҚазМУ-дың филология факультеті мен шет тілдер институтына оқуға ойдағыдай түсті, бірақ ақыры заңгерлік жолды таңдады.

Алматыда Мұқағали көп оқымады. Ол үйленемін деп оқуын тоқтатты. Мұқағали 17 жасында өмірінің соңына дейін жүруді қоян-қолтық жазған өмірінің басты махаббатын кездестіреді. Мұқағали ауылға кіре берісте ат үстінде келе жатқан жас сұлу Лашынды байқады. Мұғалімдер курсын енді ғана бітірген Лашынды Шибұтқа қазақ тілі пәнінің мұғалімі етіп жібереді. Мұқағали сол мектепте орыс тілі мұғалімі болып жұмыс істеген.

Бір жылдан кейін, 1949 жылы жастар үйлену тойын өткізді. Лашын күйеуіне: Айбар мен Жұлдыз екі ұлын; Алмагүл, Ләззат, Майгүл, Шолпан төрт қызын өмірге әкелді.

Мақатаев белсенді түрде жариялауды жалғастыруда. 1951 жылы «Жастар жыры» жинағы, 1952 жылы «Социалистік Қазақстан» газетінде «Апасионата» поэмасы жарық көрді, соның арқасында Мұқағали Мақатаевтың есімі қазақтың үздік ақындарының шығармалар қатарына енді. Екі жылдан кейін «Ильич» поэмасы жарық көрді. Бұл ретте, лирикасы сұрапыл соғыс жылдарында өскен сәбилерге деген жанашырлық сезіміне бөленген Мұқағали Мақатаев алғашқы кітабының жарық көруін көп күтті.

Ал, мұндай көп балалы отбасын өсіру қиынға соқты. Сол соғыстан кейінгі кезеңде партия номенклатурасы Отанына ессіз ғашық ақынның лирикасы емес, кеңес жауынгерлерінің ерліктері мен Сталин жолдастың шексіз даналығына арналған әскери прозаны жоғары бағалады. Сондықтан оның жұмысы нашар төленді, бұл жеке тұрғын үйдің жоқтығымен бірге және жалдамалы бұрыштары бойынша жүру қажеттілігімен қоса, зауыт машиналары бұзылған Мақатаевтың денсаулығына үлкен із қалдырды.

Бірақ, өзіңіз білетіндей, қиындық жалғыз келмейді. 1964 жылы Алматыға көшіп келгеннен кейін бір жыл өткен соң Мақатаевтар отбасының үйіне қиыншылық түседі. Мұқағали Майгүлдің он бір жасар қызы троллейбустан түсіп, көшені үйге қарай кесіп өтіп бара жатқанда, оны мотоциклші қағып кеткен. Мұқағали жүргізушіні кешірді, бірақ өмірінің соңына дейін мұндай шығыннан айыға алмады.

Қызы қайтыс болғаннан кейін Мұқағали бір емес, бірнеше есе шыдады. Көп ұзамай ол барлық қолжазбалары бар қоржынынан айырылып, 1973 жылы Жазушылар одағының мүшелігінен босатылып, жазушылар ортасындағы қуғын-сүргінге ұшырап, айықпас дертке шалдыққан.

Ол бірте-бірте ішімдікке салынып, барлық проблемалары мен тәжірибесін алкогольге батырып жіберуге тырысты. Оның мейірімді және жұмсақ жүрегі жүктемелерге төтеп бере алмады, босату қажет болды.

1975 жылы Мұқағали Мақатаев қатты науқастанып қалады. Шексіз уайым, күйзеліс және мұқтаждық оның иммунитетін әлсіретіп жіберді. Ол ауруханаға түсті, бірақ сонда да өз денсаулығына көңіл бөлудің орнына шығармашылықпен айналысады. Күнде бірнеше сағат бойына көп нәрсе қалмағанын сезгендей жазады. **Күнделіктерінде ол былай деп жазады: «Әр түрлі моральдық және материалдық күйзелістерден кейін мен ауруханаға түстім. Аурухана маған көмектесті. Ұзақ айырылысып, ғашықтардай поэзиямен кездестік, көрдің бе, бір-бірімізді сағындық. Екі айдың ішінде төрт мыңға жуық поэтикалық жол жазылды. Оларды басып шығаруды біреу мойнына алады ма деп ойламай, таза ар-ұжданмен жұмыс жасадым. Ақын дұрыс айтты. Көзі тірісінде бұл өлеңдерді шығаруды ешкім өз мойнына алмайды.**

Қайтыс болғаннан бір күн бұрын Мұқағалиға әйелі мен ұлы Жұлдыз келеді. Арық болып, сарғайып, қажығанын көрген Лашын ауыр күрсінді. Ал осы ауыр күрсіну оның соңғы өлеңіне арқау болды.

Мұқағали Мақатаев 1976 жылы 27 наурызда қайтыс болды.

Мақатаев қайтыс болғаннан кейін қазақ поэзиясының үздік шығармаларына лайықты бірнеше жинақ шығады. Сонымен, 1976-1982 жылдар аралығында: "Өмір поэмасы"; "Өмір өзені"; "Жүрек соғысы" жарық көрді. Сонымен қатар, 1984 жылы соңғы айларда жасалған "Шолпан" өлеңдер жинағы пайда болды. Мұқағали Мақатаеваның өлеңдері ғана емес, оның нерифмирленген шығармалары да бар. Атап айтқанда, 1988 жылы "Екі Қарлығаш" проза жинағы жарық көрді. Қазақтың көптеген танымал әндері-үлкен музыкалық қосымша алған өлеңдер. Мысалы, "Саржайлау" композициясы халықтық сипатқа ие болды. "Терезеннің алдынан", "Қазақстан", "Жұмағали" сияқты әндер де ұнады.

Мақатаевтың басқа да мұралары-аудармаларын жеке еске алу керек. Ақын қысқа өмір бойы ана тіліне аударып алды: шекспир сонеттері; Уитманның "Шөп жапырақтары"; Данте "Құдайдың комедиясы". Мақатаев орыс классиктерін дарынды аударған. Оның талантының арқасында олар қазақша сөйледі: Александр Блок; Николай Некрасов; Александр Пушкин. Оқырмандардың сүйіп тыңдайтын, бірақ қызғаныштан туған ақын Мұқағали Мақатаев 45 жыл ішінде көптеген көрнекті шығармалар жазып үлгерді. Ол Қазақстанның ұлттық мәдениеті мен өнеріне зор үлес қосты.

Мақатаевты халық сүйген, бірақ көзі тірісінде Мұқағали талантын шығармашылығын халыққа толық жеткізіп аша алмады, жан дүниесінің бар байлығын көрсете алмаған. Кез келген әрекет цензураға, қызғанышқа айналды. Мойындау кейінірек пайда болды. Содан Мұқағали Мақатаев деген аты ыстық оты сөнгенде оған мақтау мен қолдау отын тастайтын ешкім қалмады.

Мұқағали Мақатаевтың ұлы Жұлдыз өмірінің соңғы жылдарында әкесі: **«Егер мен өлсем, ол қандай адам еді деп сұрайды, не деп жауап бересің?»** деп сұрағанын еске алды. Жұлдыз түсінікті жауап бере алмады. Сонда Мұқағали баласына: **«Оларға айт, бұл бала жаны бар адам екен. Сонда сіз жүз пайыз дұрыс боласыз».** Сондай адам қазақтың ұлы ақыны, бала жаны бар кемеңгер ақын еді.

Дайындаған:
Пердебаева М.Р.
қосымша білім беру педагогы